

ROSTRA

E C O N O M I C A

*Automatisering bij de wijnoogst
Evelien Herfkens en de schulden crisis
Een nieuwe economische methode*

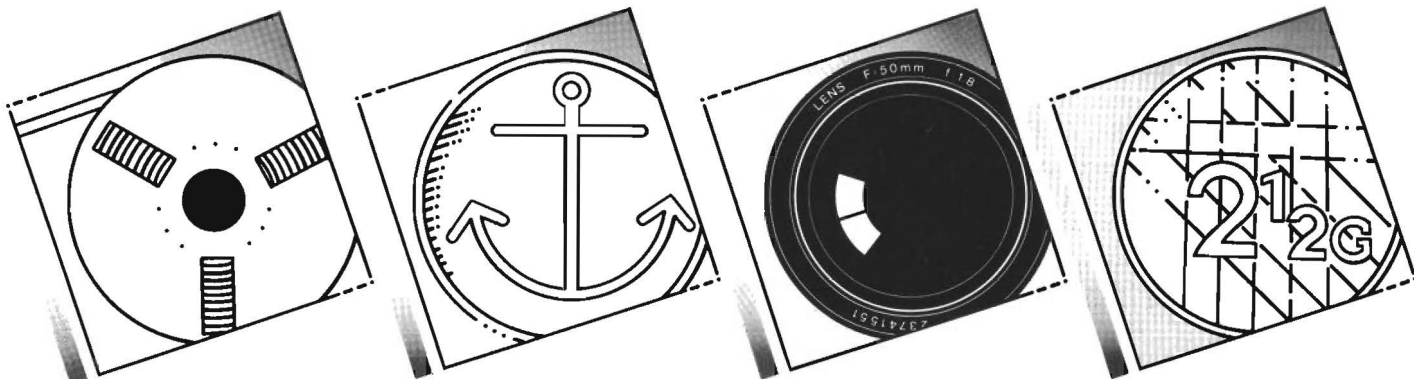
Afgestudeerd?

Ontdek dan bij ons het verschil tussen eenvormigheid en veelzijdigheid.

Een afgestudeerde bedrijfseconoom kan bij Price Waterhouse een veelzijdige carrière opbouwen. Onze accountantspraktijk onderscheidt zich door een grote diversiteit. Zowel in de aard van de opdrachten als in de gevarieerdheid van onze relatiekring.

belastingadviseurs, en Price Waterhouse Associates, organisatiedeskundigen. Uw controlerende functie wordt vaak afgewisseld door een adviserende taak.

U merkt het, uw postdoctorale accountantsstudie ligt in het verlengde van uw werkzaamheden. Daarbij stellen wij u in

Onze cliënten vertegenwoordigen elk facet van het Nederlandse bedrijfsleven. Dienstverlening, handel, financial services, agrarische sector, farmaceutische, computer- en voedingsmiddelenindustrie vindt u hieronder.

Tijdens uw werkkring bij Price Waterhouse komt u met deze opdrachtgevers in contact. Per jaar behoren ongeveer 10 cliënten tot uw takenpakket. Uw veelzijdige ervaring wordt duidelijk.

Maar er is meer. Price Waterhouse is zich van de veranderingen waaraan het beroep van accountant onderhevig is terdege bewust. Accountantspraktijk, financieel beheer en organisatie-advies vloeien in elkaar over. Op deze punten werken wij nauw samen met Price Waterhouse Vooren,

staat om uw studie succesvol af te ronden. Er zijn goede regelingen om lessen te volgen en examens af te leggen.

Uw honorering behoort tot de beste op ons vakgebied. Dat geldt eveneens voor het aanvangssalaris. Tevens zijn er aantrekkelijke voorzieningen als auto- en studievergoedingen.

Belangstelling? Neemt u dan contact op met Ester Daniëls, Koninginnegracht 8, 2514 AA 's-Gravenhage. Telefoon (070) 108 308.

Price Waterhouse in Nederland maakt deel uit van de wereldwijde Price Waterhouse organisatie van accountants, belastingadviseurs en management consultants, met kantoren in meer dan 100 landen.

Price Waterhouse Nederland
ACCOUNTANTS

ROSTRA

ECONOMICA

Blad van de Faculteit der
Economische Wetenschappen
en Econometrie aan
de Universiteit van Amsterdam
nummer 154 november 1988

Redactie

Teun Bakels
Jos de Beus
Maria Brouwer
Esther Bijlo
Liset van Doorn
Marjory Haringa
Stijn van der Krogt
Pieter van der Meché
Luc Moers
Carine van Oosteren
Mark van der Veen

Lay out

Pieter van der Meché
Luc Moers

Redactieadres

Rostra Economica
Kamer 2386
Jodenbreestraat 23
1011 NH Amsterdam
Telefoon: (020) 525 2497

Adreswijzigingen

Studentenadministratie
Jodenbreestraat 23
1011 NH Amsterdam

Reacties en ingezonden stukken

De redactie stelt zich open voor
reacties en ingezonden stukken,
behoudt zich echter het
recht voor deze in te korten.

Oplage

Rostra verschijnt 9x per jaar in een
oplage van 4200 ex.

Advertenties

Tarieven op aanvraag verkrijgbaar.
Opdrachten schriftelijk t.a.v.
de redactie.

Advertenties in dit nummer van

Coopers & Lybrand
Price Waterhouse Nederland
KPMG
Unilever
Moret en Limperg

Zet- en drukwerk:

Kaal Boek, (020) 26 29 08.

ISSN 0166 - 1485

Redactioneel

Het belangrijkste economische probleem van deze tijd is de schulden crisis. Het meest schrijnende is wel, dat er zelfs vanuit Afrika een netto kapitaalexport is van miljarden dollars. Het is ook een belangrijk probleem omdat de schulden crisis een directe bedreiging is voor de onverwacht grote opleving van de wereldeconomie.

Tijdens ons interview met Eveliene Herfkens, beklaagde zij zich erover dat zij omtrent dit onderwerp alles zelf moet uitvinden en dat er op de Nederlandse universiteiten geen relevant onderzoek wordt gedaan. Het gebrek aan interesse op de economische faculteiten, is geheel te wijten aan de onverbiddelijke krachten van het marktmechanisme. Door het nijpende tekort aan managers, staat hun beloning en aanzien in geen enkele verhouding meer tot hun prestaties. Het vooruitzicht van een eigen Porsche, tast de student zo ernstig aan, dat hij bereid is het automatiseren van de boekhouding interessanter te vinden dan de schulden crisis.

Gelet op de enorme aantallen aspirant-managers zal deze overwaardering gelukkig niet lang meer duren.

Inhoud

- 5 **Economen gevraagd!?**
Marjory Haringa
- 7 **IMF-beleid verergert schulden crisis**
Teun Bakels, Mark van der Veen
- 12 **Gids voor Azië (2)**
Carine van Oosteren
- 13 **Wijnoogsten**
Luc Moers
- 15 **Niet bij economie alleen**
Esther Bijlo
- 17 **Minimumloon**
Joop Hartog
- 18 **Jubileumconcert**
Teun Bakels, Floor Toot
- 19 **Fracties**
Cornelie Goedhuis

Economen gevraagd!?

Dat studenten graag zeker willen weten of ze de juiste studie hebben gekozen wat betreft de deelname aan het arbeidsmarktproces, bleek uit de goedgevulde zaal waarin een lezing werd gehouden over de beroepsperspectieven voor economen. Het idee om een lezing over deze hot topic te organiseren kwam van de AGE, die daartoe prof. Siebrand van de Erasmus Universiteit en Dick van Nes, afgestudeerd econoom aan de Universiteit van Amsterdam als sprekers had uitgenodigd onder leiding van Maria Brouwer.

Onlangs heeft Siebrand meegewerkt aan een onderzoek over de arbeidsmarkt voor algemeen economen, waarvan de details zijn terug te vinden in de Rostra van september. In zijn aandeel aan de lezing betrok hij zowel de situatie voor algemeen economen als bedrijfseconomen. Achterwege bleven de vooruitzichten voor diegenen die zich gestort hebben op de richting Bestuurlijke Informatiekunde.

Dick van Nes heeft drie jaar geleden zijn studie voltooid waarbij hij afstudeerde in Interne Organisatie en Informatica en is nu werkzaam bij een organisatie adviesbureau in Amstelveen. In zijn verhaal zette hij uiteen in welke mate de studie economie voldoet aan de eisen van het bedrijfsleven met de nadruk op zijn eigen ervaringen.

Tevens was de heer Maris van het VNO uitgenodigd, maar helaas kwam hij niet opdagen.

Studenten

Een tendens van de laatste jaren is een verschuiving in de voorkeuren van studenten van algemene economie naar bedrijfseconomie (het onderzoek is gedaan onder Rotterdamse studenten). Koos vroeger één op de drie studenten voor algemene economie, nu blijkt dit aantal gedaald te zijn tot één op de tien. Een voor de hand liggende reden is dat er voor bedrijfseconomen meer werk te vinden is, maar tevens betrekken de studenten bij hun keuze de kans op interessant werk met ontplooiingsmogelijkheden. Dit laatste wordt zelfs geprefereerd boven een baan waarmee ze alleen maar veel verdienen. Studenten willen graag een baan met hoog aanzien en ieder acht de kans voor zichzelf daarop goed. Om bij de overheid te gaan werken zien ze niet zitten, laat staan dat er iemand zich groepen voelt leraar te worden en ze zullen daarom graag in het bedrijfsleven gaan solliciteren.

Werkgevers

In welke mate de werkgevers een beroep doen op de kennis die je verworven hebt tijdens je studie hangt ervan af of je bij de overheid dan wel in het bedrijfsleven werkt. De overheid hecht een veel grotere waarde aan deze kennis dan het bedrijfsleven, waarbij het voor een staffunctie weer

iets belangrijker is dan bij een lijnfunctie. Voor het belang van de keuze van het vakkenpakket geldt hetzelfde. Bij de algemene richting wordt aan de vakken macro economie en monetaire economie het meest belang gehecht en bij bedrijfseconomie aan vakken als financiering en belegging, kosten en winst en administratieve organisatie (Rotterdamse benaming MH). Bij het werk van Dick van Nes sluiten de financiële vakken het beste bij de praktijk aan. Interne Organisatie en Marketing daarentegen veel minder, waarbij hij in zijn betoog voorbehield dat ze de laatste jaren kunnen zijn aangepast.

Kritiek

De kritiek op de opleiding van zowel studenten zelf, het bedrijfsleven en Dick van Nes blijkt eenduidig te zijn wat de mondelinge, schriftelijke en sociale vaardigheden betreft. Bedrijven voegen daaraan toe dat de studie te abstract is en praktische kennis achterblijft. Vooral Dick van Nes benadrukte dat er tijdens de studie veel te weinig op papier wordt gezet. Als organisatieadviseur moet hij een bedrijf kunnen structureren en modelleren. Dit houdt in dat hij uit stapels materiaal de juiste informatie moet halen om het vervolgens om te zetten in een model voor besturing en beheersing. Deze middelen hebben te maken met de beheersing van de kosten waarbij onder andere de aandacht wordt gevestigd op efficiency en voorraden. De klant verwacht van hem dat hij het duidelijk geformuleerd opschrijft.

Niet alleen het op papier kunnen zetten van de oplossing van het probleem maar ook aan het formuleren van een probleemstelling ontkom je niet. Studenten zouden hierop getraind kunnen worden door meer theorievorming te leren dan truukjes. Verandert een situatie, dan blijken truukjes niet meer toepasbaar en de theoretisch goed geschoolde heeft hier zijn voordeel bij. Dick van Nes vindt dat de universiteit op dit gebied nogal tekort komt en zich te weinig onderscheidt van een HEAO, die mensen truukjes leert ten einde ze direct inzetbaar te maken. Case studies kunnen een goede oefening zijn, mits de student zelf uitzoekt wat er in een bedrijf aan de hand is en niet slechts volgens vastgestelde normen antwoord gaat

geven. Heb je voor ogen een inhoudelijke weg te volgen binnen een bedrijf, dan moet je ervoor zorgen dat theorievorming onderdeel van je studie blijft uitmaken.

Selectie

Bedrijven selecteren enerzijds op kennis, niveau en denkvermogen en anderzijds kijken ze of je een eigen persoonlijkheid ontwikkeld hebt, waarbij de nadruk ligt op je sociale vaardigheden en instelling. Het academisch profiel bepaalt niet meer dan de helft van de kans op een baan. Het advies van de heer Siebrand luidt dat je naast je studie vooral interessante dingen moet doen, waaruit een brede interesse blijkt. Hoge cijfers en snelle studie zijn wel van enig belang, maar het eerste is wezenlijker. Op de vraag of sociale vaardigheden dan niet deel uit zou moeten maken van de studie antwoordt hij dat er naast de studie in ieder geval mogelijkheden moeten bestaan, maar dat er eigenlijk op de lagere- en middelbare school al aandacht aan had moeten zijn besteed. Het zou wel kunnen om er in de werkcolleges meer nadruk op te leggen doo! middel van mondelinge voordrachten en dergelijke, maar op grote schaal is het te arbeidsintensief.

Wanneer je solliciteert en je bent al iets ouder zal dit alleen nadelig uitvallen wanneer je je tijd niet nuttig hebt gebruikt. Heb je bijvoorbeeld al eerder ervaring opgedaan uit een arbeidsverleden waar ze wat aan hebben dan zal een hogere leeftijd niet nadelig uitvallen.

Zoals bekend maken werkgevers nogal eens onderscheid tussen universiteiten. De stand op dit moment is dat Rotterdam nog steeds bovenaan staat maar dat de UvA haar dicht op de hielen zit met een tweede plaats. Als derde eindigde de VU.

vervolg op pagina 19

IMF-beleid verergert de schulden crisis

Eveline Herfkens zit voor de PVDA in de Tweede Kamer. Na haar rechtenstudie ging ze werken bij Buitenlandse Zaken en schoolde zich in de economie. 'Als je zelf echt geïnteresseerd bent, kun je in korte tijd degenen die Rotterdam hebben dik inhalen'. Zij maakt zich al jaren (terecht) heel druk over de schulden crisis. In 1987 schreef Eveline Herfkens een nota voor de PvdA met voorstellen voor een oplossing van de crisis. Tijdens de IMF-conferentie in Berlijn, september dit jaar, klaagde zij op een volkstribunaal IMF en Wereldbank aan. Eveline Herfkens verwijt het IMF gebrek aan kennis over de schuldenlanden, het gebruiken van achterhaalde economische theorie (Ricardo), het meten met twee maten, ideologische vooringenomenheid en het verergeren van de kwaal. In haar alternatieve plan pleit zij voor het weer omkeren van de netto-kapitaalstroom door kwijtschelding voor de armste landen, het doorsluizen van de kortingen op de tweede-handsschuldenmarkt naar de midden-inkomenslanden, hervorming van het aanpassingsbeleid en last but not least: een nieuw Bretton Woods.

Berlijn

Sinds Mexico in augustus 1982 bekend maakte niet meer aan zijn lopende verplichtingen te kunnen voldoen bestaat de schulden crisis. De schulden crisis is ontstaan toen door de recessie de exportmogelijkheden en de grondstoffenprijzen voor ontwikkelingslanden kelderden, terwijl door de stijgende rente de schuldenverplichtingen snel toenamen. In 1983 stroomde zo netto ongeveer 21 miljard dollar weg uit de ontwikkelingslanden in plaats van dat er kapitaal in stroomde en in 1985 was dat al 131 miljard dollar. Bestaande leningen worden op een tweede-handsschuldenmarkt aangeboden met kortingen rond de 50 % van de oorspronkelijke waarde.

Hoe zou u het IMF-beleid beschrijven en hoe waardevol vindt u de uitkomsten van de IMF-conferentie in Berlijn?

'Berlijn heeft echt niks voorgesteld. Van de Wereldbank is een aardige speech gekomen, maar Public Relations heeft dan ook de opdracht gegeven om meer armoederetoriek in de toespraken te stoppen. Ik ben deze zomer in Brazilië geweest en dan zie je een enorme kloof tussen de retoriek van de Wereldbank, van wat de stafmensen zeggen dat ze daar doen en wat men daar werkelijk aan het uitspoken is. Aan het probleem van armoedebestrijding heeft Berlijn slecht lippendienst opgeleverd.

Wat het IMF betreft heeft Camdessus een heel goede zwaai gemaakt naar het beleid van aanpassing met groei. Ruding gelooft nog steeds in de 'gezonde inkrimping' van de economieën in de derde wereld. De conclusie is getrokken dat de Ruding-lijn weinig oplevert, maar de gedachte van aanpassing met groei kan alleen waargemaakt

worden als er ook additionele middelen op tafel komen. Die centen zijn er nog steeds niet gekomen. De ESAF bijvoorbeeld (Uitgebreide Structurele Aanpassingsfaciliteit), is grotendeels gefinancierd uit bestaande budgetten van ontwikkelingssamenwerking.'

door de rest van de Groep van 7. Natuurlijk kan Japan het zich gemakkelijk permitteren, maar ook West Duitsland en Nederland zijn overschotlanden. De Japanse economie is in zoverre beter georganiseerd dan de Westeuropese economieën, dat daar de samenhang tussen publieke en private sector zodanig is, dat er makkelijker besloten kan worden wat er wordt gedaan met een overschot.'

Maar we hebben begrepen dat het u niet alleen om meer middelen gaat. U vindt ook dat de voorwaarden die het IMF aan schuldenlanden stelt niet deugen.

'Ik stel vijf ernstige tekortkomingen vast. Ten eerste is de economische theorie die IMF en Wereldbank toepassen, op zijn best ouderwets en op zijn ergst onwetenschappelijk. Ontwikkelingslanden wordt gevraagd te devalueren vanuit de gedachte dat dan hun export zal toenemen. Maar de export van ontwikkelingslanden is voor de 21 voornaamste grondstoffen voor 75 % in

IMF en Wereldbank hebben te weinig kennis van de landen waarmee ze zaken doen.

Denkt u dat die gelden nog op tafel komen?

'Ik ben daar uiterst somber over. Je ziet in Nederland een proces dat de beschikbare middelen voor ontwikkelingslanden aan het krimpen zijn. Normaal dienen verliezen van de kredietverzekering gefinancierd te worden uit de algemene middelen. Wat bij de Algemene Beschouwingen nogal een punt is geweest, is dat Ruding die verliezen nu op Ontwikkelingssamenwerking verhaalt. Alleen Japan en Engeland hebben additioneel geld op tafel gelegd.'

Japan

Geeft Japan echt reële bijdragen?

'Ja, zij hebben bijvoorbeeld voor Sub-Sahara Afrika, ongebonden aan eigen leveranties, miljarden op tafel gelegd. Voor Latijns Amerika hadden ze bovendien interessante plannen om met garanties van rijke landen de kapitaalstroom weer op gang te brengen, maar ze zijn 'geslacht'

handen van multinationale ondernemingen. Devaluatie is voor multinationals amper een prikkel voor lagere exportprijzen, wanneer zij zelf de verwerking en distributie elders in handen hebben. Binnen een groeistrategie waarin de export het trekpaard van de economie is, leidt devaluatie bovendien tot vermindering van de exportopbrengsten, terwijl de importkosten stijgen en de inflatiedruk groeit.

Daar komt nog bij dat er inmiddels 90 ontwikkelingslanden onder behandeling staan van het IMF. Als die allemaal hun export gaan vergroten, dan is daar natuurlijk geen markt voor. Voor de relevante producten is de Europese markt bijvoorbeeld krimpende. Het protectionisme van de EG naar derde-wereldlanden is sinds 1982 enorm toegenomen. De enige markt die geabsorbeerd heeft is die van de VS, maar ook die markt gaat sluiten.'

INTERVIEW

Privatisering

Kan het sluiten van onderlinge economische gemeenschappen, zuid-zuid samenwerking, hier een oplossing voor zijn?

Eén van de voordelen bij alle ellende van de huidige schulden crisis is dat de politieke wil om daar wat aan te gaan doen enorm gegroeid is, maar dat geeft zeker geen oplossing voor de korte termijn. Aan de realisatie van de interne markt in 1992 is bijna 40 jaar gewerkt en dat is dan nog in tijden van economische groei geweest. Voor Latijns Amerika en Afrika hoeven we van het afbreken van binnengrenzen vóór 2000 geen impulsen te verwachten.

Een tweede tekortkoming is dat IMF en Wereldbank te weinig kennis hebben van de landen waarmee ze geacht worden zaken te doen. Ze schijnen te denken dat recepten die misschien goed zijn voor ontwikkelde industrielanden, zonder meer heilzaam zijn voor ontwikkelingslanden. In Sub-Sahara Afrika is geen lokaal ondernemerschap dus privatiseren is in die landen echt onzin. Die landen moeten geholpen worden om hun staatsbedrijven beter te runnen, ze moeten geholpen worden met de ontwikkeling van lokaal ondernemerschap. Het IMF moet niet afdwingen dat ze een nieuwe fabriek als oud roest op de markt gooien.

Ten derde wordt er een onrechtvaardig onderscheid gemaakt tussen industrie- en ontwikkelingslanden. Een tekort op de betalingsbalans op de ene plaats betekent altijd een overschot elders. Maar het toezicht van het IMF strekt zich niet uit tot de overschotlanden. Evenmin is er toezicht op het grootste schuldenland (de VS), dat zijn schulden kan betalen door eenvoudigweg te devalueren. Privatisering is in het IMF-pakket een dwingende voorwaarde. Maar in Europa zijn gemengde economieën toegestaan, en in Japan mag de overheid ingrijpen in de economie. Een derde voorbeeld van discriminatie is dat het IMF/Wereldbankpakket regionale samenwerking en zelfvoorziening negeert. De Europese Gemeenschap daarentegen wordt geen duimbreed in de weg gelegd, wanneer zij de rest van de wereld de rug toekeert in haar 1992-euforie.

Een vierde tekortkoming van IMF en Wereldbank is hun ideologische vooringenomenheid. In dit kader heb ik dan ook geleid voor toetreding van meer Oostbloklanden tot het IMF. De vooringenomenheid van het pakket is zo duidelijk dat zelfs enkele Westeuropese regeringen deze instituties ervan betichtten zichzelf dienstbaar te maken aan de ideologie van de huidige Amerikaanse regering (Toen nog Reagan, MV/TB). Landen behoren de vrijheid te hebben om andere strategieën uit te stipelen, die hun afhankelijkheid van de ex-

port fors verminderen, die fors overheidsingrijpen mogelijk maken, om een herverdeling ten gunste van de armsten te bevorderen.

Mijn vijfde punt van kritiek is dat het huidige beleid de crisis verergert. Het huidige aanpassingsproces stelt de economische groei afhankelijk van de export. Dat versnelt de vicieuze cirkelgang van toenemend aanbod op krimpende grondstoffenmarkten.

Ik vind de discussie over conditionaliteit van ongelooflijk groot belang, want hoe we de schulden crisis ook oplossen, ik vrees dat de ontwikkelingslanden nog 20 jaar op de snijtafels van het IMF zullen liggen. Op dit moment zeggen zij volstrekt openlijk dat Chili het ideale aanpassingsmodel is. Je hebt een perfide dictatuur, type Pinochet, nodig om dat type beleid aan de bevolking op te dringen. Ik maak me veel zorgen over het politieke klimaat van Latijns Amerika. Het populisme is weer aan het toenemen, in Argentinië zal het Peronisme wellicht weer aan de macht komen. Dat komt omdat jonge, fatsoenlijke democratieën totaal geen ruimte hebben gekregen om te voldoen aan de hooggespannen verwachtingen van het volk. Het is ongelooflijk belangrijk dat martelingen en verdwij-

overeenstemming groeit. Het zijn groten-deels schulden aan overheden dus er is politiek het makkelijkst iets aan te doen. Ter financiering zou het IMF net als in het begin van de jaren '70 een deel van de goudvoorraad kunnen verkopen.

Het derde punt heeft betrekking op de midden-inkomenslanden. Ook hierover begint internationale overeenstemming te ontstaan. UNCTAD, Amerikaanse banken en derde-wereldorganisaties roepen in toenemende mate op om op de één of andere manier de kortingen die er op de tweede-handsschuldenmarkt bestaan ten goede te laten komen aan de mensen in die schuldenlanden zelf en dus niet aan buitenlandse investeerders, banken en voetbalclubs. Binnen het IMF is er op voorstel van de Indiase bewindvoerder gesproken over het creëren van een faciliteit voor het opkopen van schulden. Nederland is dan de eerste die zo'n voorstel afwijst. Na het doorgeven van de korting, zou de rest van de schuld geherstructureerd kunnen worden.

Een tweede mogelijkheid, waartoe ook Amerikaanse banken hebben opgeroepen, is dat er afspraken worden gemaakt over de rente. Want voor de midden-inkomenslanden geldt niet dat ze hun schuld nooit zouden kunnen terugbetalen,

*Er moet totale kwijtschelding komen
voor de armste landen.*

ningen ophouden, maar de overgrote meerderheid van de bewoners van krottenwijken verwachten meer, ook op economisch gebied.'

Kwijtschelding

Welk alternatief beleid bepleit u?

'Het alternatieve programma bevat vier punten. In de eerste plaats moet er een conferentie worden gehouden waarbij debiteuren en crediteuren kunnen onderhandelen over de huidige netto-kapitaalstroom van Zuid naar Noord, met herstel van economische groei die aan allen ten goede komt.

Ten tweede moet er totale kwijtschelding komen voor de armste landen. De situatie van Sub-Sahara Afrika en bijvoorbeeld Bangladesh is volkomen uitzichtloos en zij zullen hun schulden nooit afbetalen. Interessant is dat er ten aanzien van deze armste landen internationaal politieke

maar is de huidige hoge schuldendienst het probleem. Verlaging van de schulden dienst zou hen in staat stellen hun economieën te herstructureren waardoor ze later wel instaat zijn de schulden te betalen. Er zijn voorstellen gelanceerd om de rente indriën te delen. Eén deel moet je wel betalen, één deel wordt gekapitaliseerd en één deel mag in de lokale valuta betaald worden. Op die manier zou je de enorme kapitaalstroom uit de derdewereldlanden kunnen stoppen. Maar ik denk dat zulke dingen, en ook de Japanners wijzen daarop, gepaard moeten gaan met enige vorm van officiële garantstelling voor nieuwe kredieten.'

Is het niet onwaarschijnlijk dat aan de ene kant rente wordt kwijtgelaten en aan de andere kant nieuwe kredieten worden verstrekt?

“...aanpassing met een menselijk gezicht, zelfs Ruding krijgt het over zijn lippen”.

‘Als het gebeurt in de context van garanties, denk ik dat het wel lukt. Bovendien zal er internationaal op de één of andere manier een verschil gemaakt moeten worden tussen oude en nieuwe kredieten. Want op het moment dat een lening op de tweede-handsschuldenmarkt nog maar de helft van de prijs waard is, zal niemand tegen de nominale waarde nieuw geld gaan lenen. De nieuwe leningen moeten preferenties krijgen. De ‘Mexicaanse deal’ was bijvoorbeeld dat de Amerikaanse overheid zich met ‘bonds’ garant stelde voor de nieuwe kredieten. Dit systeem kan ook voor andere landen toegepast worden en als je werkt met garanties hoeft dat niet een zo veel geld te kosten. Het probleem is echter de volstrekte onwil in de G-7 en G-10, minister Ruding voorop.’

‘Hobby’

Landen die niet meewerken aan het herwaarderen van de leningen tot de reële of tweede-handsmarktwaarde behalen hiermee een voordeel omdat hun leningen weer in waarde stijgen. Hoe kan er toch internationale samenwerking bewerkstelligd worden?

‘Het ‘free-riders’ probleem moet inderdaad voorkomen worden en hier ligt dan ook een belangrijke taak voor de overheden. Bij elke afschrijving van de ene bank wordt de vordering van een andere bank meer waard. Overheden zullen regulerend moeten optreden. Vooral Europese banken hebben grote reserves opgebouwd en hier moet afschrijving dus mogelijk zijn. Door belastingfaciliteiten zouden ook Amerikaanse banken in de gelegenheid gesteld kunnen worden.’

Betekent dat niet een extra aanslag op de Amerikaanse begroting?

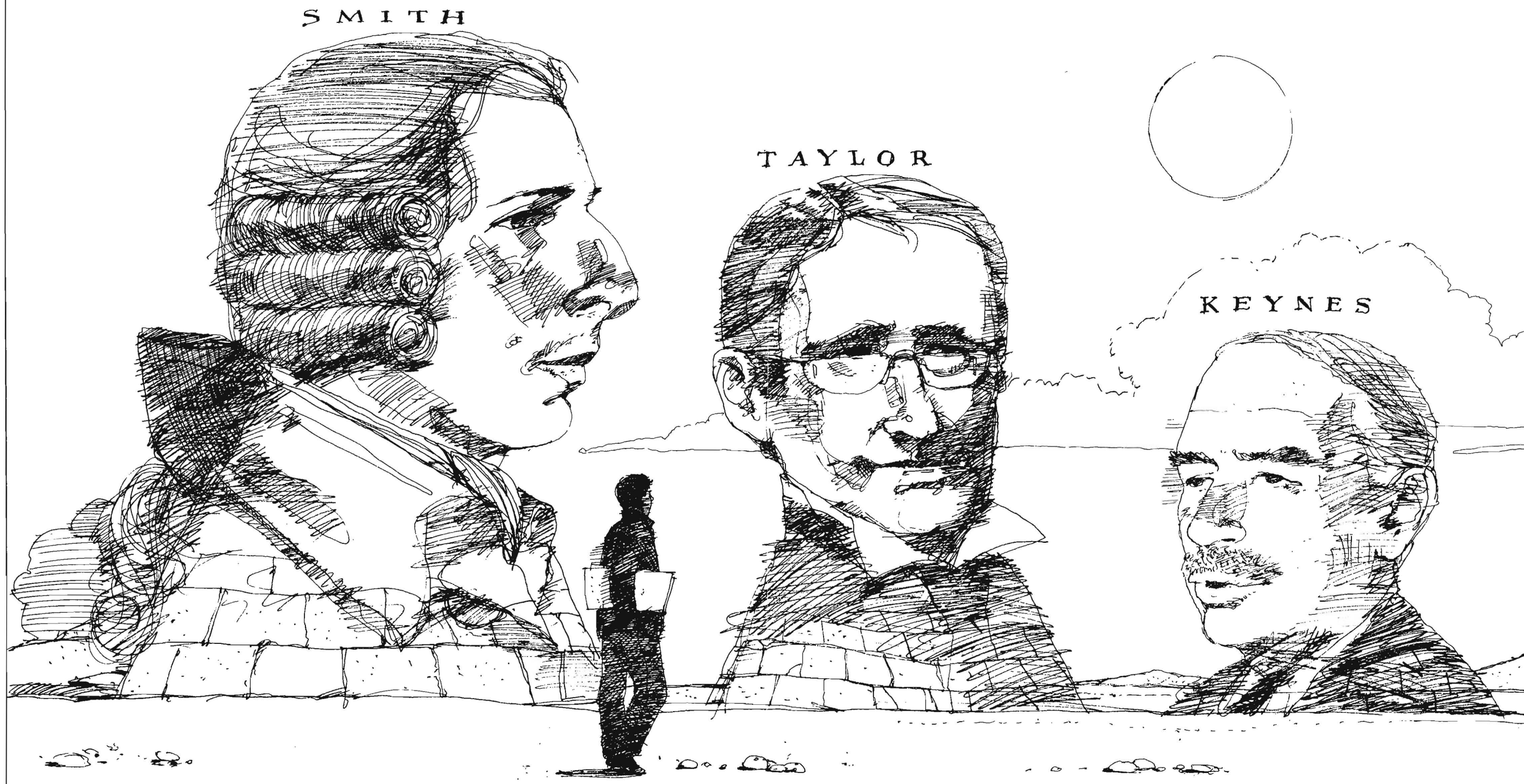
‘Het betekent minder belastinginkomsten uit één hoofde, maar die kun je vergroten door op andere punten de belastingen te verhogen. Het is maar waar je prioriteiten legt. De VS zijn nog veel afhankelijker van de exporten naar de schuldenlanden dan wij. In termen van arbeidsplaatsen is de schuldenproblematiek voor hen veel urgenter. In de Nederlandse Tweede Kamer wordt voortdurend geroepen als ik weer eens over de schulden crisis wil praten: ‘We moeten eens ophouden de hobby van één toevallig kamerlid te honoreren.’ Zo

wordt er in Nederland over gedacht.’

Wat zou een alternatief kunnen zijn voor de conditionaliteit?

‘Met de hervorming van het voorwaardenbeleid kom ik op mijn vierde punt. Meer ruimte voor economische groei, waar Camdessus mee begonnen is, is een eerste stap de goede kant uit. Maar het type groei is niet minder belangrijk, het gaat niet om economische groei op zich. Als Pinochet een concentratiekamp bouwt is dat ook een vergroting van het nationaal product. Er moet meer gekeken worden naar wat groei betekent voor de mensen. Ontwikkeling gaat ultiem om mensen en is onmogelijk zonder inschakeling van mensen. Economische plaatjes van het IMF die alleen maar kijken naar hoeveel er in de schatkist zit, zeggen eigenlijk bitter weinig over de situatie in een land. Er moet een ander aanpassingsbeleid komen, dat gericht is op de productiviteitsverhoging van de armsten. Dat betekent dat je moet investeren in mensen en moet zorgen dat mensen toe-

vervolg op pagina 16

WIE VERSTANDIG IS, LUISTERT NU OOK EVEN NAAR EEN ANDER.

Mogen we u een paar minuten storen. Laat u even de grote mannen met rust en richt uw aandacht een moment op Coopers & Lybrand. Eveneens belangrijke namen waar u mogelijk nog iets van kunt leren. Nu al.

Want alhoewel we beseffen, dat de eindstreep mogelijk nog een paar jaar verwijderd ligt, kan een kennismaking met C&L al een eerste stap in uw accountancy loopbaan betekenen.

Maar allereerst een introductie:

Coopers & Lybrand Nederland vormt een belangrijk onderdeel van de wereldwijde organisatie Coopers & Lybrand

(International). Met vestigingen in Amsterdam, Eindhoven en Rotterdam.

Aldaar is ons er alles aan gelegen, aspirant-accountants vanaf de start te begeleiden en een stevige opleiding te geven. Wij geloven in de filosofie, dat een solide onderbouw noodzakelijk is om onze gevarieerde cliëntenkring optimaal te bedienen.

Bovendien schept een dergelijke basis de beste mogelijkheden om binnen een organisatie vooruit te komen. Wie goed is gaat snel bij C&L. Zonder te soleren overigens, want wij beschouwen samenwerking, of zo u wilt, teamwork

als een groot goed. Rest ons nog te zeggen dat er voor uitblinkers met internationale aspiraties kansen liggen.

C&L zoekt reeds nu contact met studenten bedrijfs-economie, NIVRA tot algemeen deel of HEAO-RA. Wij geloven, dat mensen er wijs aan doen zich in een vroeg stadium op de toekomst te oriënteren.

Coopers & Lybrand Nederland
Accountants

Amsterdam - Eindhoven - Rotterdam

Ik wil meer weten over Coopers & Lybrand. Stuur mij daarom de:

☐ Gedrukte bedrijfsbrochure ☐ Audio-cassette ☐ Diskette IBM PC compatible

Naam : _____

Adres : _____

Postcode : _____ Woonplaats : _____

Telefoon : _____ Leeftijd : _____

Studierichting: ☐ NivRA (tot alg. deel) ☐ Postdoctoraal accountancy

☐ HEAO-RA ☐ Overig t.w. _____

☐ Bedrijfseconomie

Afstudeerjaar: ☐ 1988 ☐ 1989 ☐ na 1989

Coopers & Lybrand Nederland t.a.v. mevrouw A.G. van der Goes,
Antwoordnummer 3037, 3000 WB ROTTERDAM.

RO1

Gids voor Azië (2)

Het tweede deel van de bespreking van Gids voor Azië gaat over India. Godsdienst speelt in dit land een belangrijke rol, zowel het boeddhisme als het hindoeïsme zijn in India ontstaan en tot bloei gekomen. Naast boeddhisten en hindoeïsten is er een derde groep gelovigen, de sikhs. De voormalige Engelse invloed heeft zijn sporen achtergelaten in de Indiase samenleving. Zo bestaat de gewoonte om tussen vier en vijf uur 's middags de werkzaamheden te onderbreken om thee te drinken met wat versnaperingen erbij. Verder wordt er net als in Engeland links gereden en hebben veel bedrijfsleiders in Engeland gestudeerd.

Het is niet eenvoudig om hindoes, moslims en sikhs uit elkaar te houden omdat velen westerse kleding dragen. Toch is het belangrijk om de ene gelovige van de andere te kunnen onderscheiden, onder andere omdat er een verschil is in de manier waarop ze begroet behoren te worden. Namen kunnen vaak uitkomst bieden: veel moslims heten Mohammed, Ali of Hoessein. Veel voorkomende hindoenamen zijn Krishna, Gopal, Vijay, Rajendra en Parkash. Religieuze sikhs zijn herkenbaar aan hun tulband en een armband om de rechtepols.

Goede gespreksonderwerpen zijn: eten en restaurants, films, familie, kinderen en scholen. Bovendien geven Indiërs graag advies over bezienswaardigheden. Je kunt beter niet praten over politiek, het weer (Indiërs hebben hun buik vol van buitenlanders die klagen over de hitte), seks, inkomens, armoede, bedelaars, hongersnood en de rituele verbranding van weduwen samen met hun overleden echtgenoot.

Bij een bezoek aan een tempel is het mogelijk dat de bezoeker een stuk kokosnoot of banaan krijgt aangeboden. Dit is heilig voedsel, een offerande aan de goden en het is erg onbeleefd om dit te weigeren. Je moet het dus aannemen maar eventueel mag iemand anders het opeten. Volgens de hindoeïet mogen vrouwen tijdens hun menstruatie niet in een tempel komen. Je kunt in India beter geen foto's maken van luchthavens, spoorwegen en stations, grote bruggen, militaire gebieden, moslimvrouwen, badende vrouwen, crematies, krottenwijken en bedelaars. Er schijnen erg veel bedelaars op straat te zijn, zoveel zelfs dat het wordt afgeraden om over straat te lopen. Als je één bedelaar geld geeft, wordt je onmiddellijk het mikpunt van een volksooploop.

In veel winkels is het mogelijk af te dingen, zelfs als de artikelen geprijsd zijn. De eerste klant van de dag (rond tien uur 's ochtends) krijgt vaak een gunstige prijs, omdat de eerste klant als een zegen van de goden beschouwd wordt.

Sari

Indiase vrouwen gaan veelal gekleed in een sari. Buitenlandse vrouwen mogen dragen wat ze willen maar als ze in een sari gekleed willen gaan, moeten ze goed beseffen dat het een hele kunst is om zo'n kledingstuk te dragen. Een sari bestaat namelijk uit één stuk stof van ongeveer twee meter lengte, dat op een bepaalde manier rond het lichaam wordt geplooid. De sari schijnt nogal eens los te schieten.

In tegenstelling tot Indiase vrouwen kunnen buitenlandse vrouwen zonder bezwaar alleen uit eten gaan. Typisch Indiase gerechten zijn linzen met kerrie, verschillende soorten groenten met kerrie, rijst en yoghurt. Moslims eten rundvlees, nooit varkensvlees of schelpdieren. Veel hindoes zijn vegetariër, sommigen eten wel vlees maar geen rundvlees, omdat de koe een heilig dier is.

In de meeste gezinnen wordt geen alcohol gedronken. Op sommige plaatsen is alcohol zelfs verboden. Om problemen te voorkomen kan de dranklustige toerist een *Alla India Liquor Permit* aanvragen, gelijktijdig met de aanvraag van een visum.

Een uitnodiging voor een etentje bij iemand thuis kan problemen veroorzaken, als je niet op de hoogte bent van de Indiase gebruiken op dit gebied. Je moet er voor zorgen een kwartier tot een half uur later te komen dan was afgesproken en het is verstandig om wat te eten voor het vertrek. Een uitnodiging voor acht uur betekent vaak dat men pas tegen elf uur aan tafel gaat. Het is gebruikelijk om voor en na het eten de handen te wassen en bij hindoes wordt men tevens geacht de mond te spoelen. Meestal is er geen bestek. Eet dan altijd met je rechterhand, de linkerhand wordt in India gebruikt als 'toilet papier'. Mannen en vrouwen eten, vooral op het platteland, vaak apart. Als mannen en vrouwen gezamenlijk eten, praten de mannen alleen met mannen en de vrouwen alleen met vrouwen. Na de maaltijd eet men meestal paan, opgerolde siri-bladeren gevuld met kruiden als saffraan, kardamom,

kruidnagelen, anijs en venkel. Dit wordt gegeten omdat het de spijsvertering bevordert en goed is voor de bloedsomloop. Het kleurt het speeksel rood, zodat veel westerlingen denken dat ze bloeden. Na afloop van een etentje bij mensen thuis mag je niet bedanken. Indiërs beschouwen gastvrijheid als iets normaals, waarvoor geen dankbaarheid getoond hoeft te worden. In plaats daarvan is het gebruikelijk om de gastheer- en vrouw uit te nodigen voor een volgend etentje. Hiermee wordt aangegevoeld dat je waarde hecht aan de relatie. Na afloop van het diner kun je het beste onmiddellijk vertrekken. Een fooi geven is in India dé manier om iets voor elkaar te krijgen. Je moet echter nooit geld geven aan arme mensen die uit vriendelijkheid iets voor je doen. Soms is het moeilijk om de ene situatie van de andere te onderscheiden.

Tot besluit volgen er nog wat praktische wenken voor zakenmensen. Het is van belang om op de hoogte te zijn van de tijdstippen waarop de religieuze feestdagen vallen. De Ramadam en Muharram zijn moslimfeesten die elk jaar op een ander tijdstip beginnen. Er zijn honderden feestdagen in de verschillende delen van India en op deze dagen worden er geen zaken gedaan. In de moessontijd (juni, juli, augustus) is het ook slecht zaken doen omdat vervoer dan meestal onmogelijk is. Indiase zakenmensen zijn niet erg punctueel. Het is verstandig daar rekening mee te houden. Zoals in veel Aziatische landen is zaken doen ook in India een langdurig proces. Er worden nooit snelle beslissingen genomen.

Volgend nummer: Japan.

Carine van Oosteren

Gids voor Azië
Elizabeth Devine en Nancy L. Bruganti
Het Spectrum
318 pagina's
f 34,90

Wijnoogsten

Veranderingen binnen een oud proces

Begin oktober is het in wijnstreken meestal tijd voor de oogst. Voor de wijnboer is oktober ieder jaar weer een spannende maand. De vrucht van een jaar hard werken moet worden binnengehaald. De natuurlijke omstandigheden blijven in grote lijnen hetzelfde, maar verder is de wijnoogst tegenwoordig steeds vaker op een andere leest geschoeid. De oogstmachine rukt op, waardoor het oogsten steeds minder vaak een inspanning van een groep mensen is. Voor mij was het dit jaar dus misschien wel één van de laatste kansen om een week in de Elzas in Frankrijk te gaan werken tijdens de wijnoogst.

De oogstactiviteiten en -festiviteiten zijn sterk met het lokale leven, met gewoonten en tradities, verbonden. Tot in het woordgebruik is de verscheidenheid van doen en laten herkenbaar. Zelfs binnen één en dezelfde streek bestaan subtiele verschillen. De naamgeving voor de op de rug gedragen druivenverzamelmand en de feestelijke maaltijd aan het einde van de oogst verschilt soms bijvoorbeeld van dorp tot dorp. Veel van dergelijke specifieke lokale en regionale vorm- en naamgevingen zijn tot nu toe blijven bestaan, al is het maar om folkloristische redenen. De laatste jaren verandert er echter veel. Hoofdoorzaak hiervan is het feit dat de oogstmachine zijn intrede heeft gedaan in het oogstproces, of meer in het algemeen de automatisering. Alvorens hier verder op in te gaan, wil ik echter wat specifieke kenmerken van de Elzas beschrijven en twee voorbeelden geven van hoe het er vroeger in bepaalde streken aan toe ging tijdens de wijnoogst.

De Elzas

De Elzas ligt in het noordoosten van Frankrijk langs de grens met W-Duitsland. De hoofdstad van deze provincie zal economen waarschijnlijk niet onbekend in de oren klinken; n.l. Straatsburg, zetel van het Europees parlement. Gedurende lange tijd is om deze streek gestreden tussen Frankrijk en W-Duitsland. De Elzas heeft hier sterk onder geleden, maar het gebied heeft een heel eigen persoonlijkheid behouden. Zo spreekt men er bijvoorbeeld een eigen dialect (een soort mengelmoes van Duits en Frans), heeft men er bekende eigen wijnglazen (vooral bedoeld voor Riesling, een goede witte wijn uit de Elzas) en gerechten (met name zuurkool, 'choucroute à l'alsacienne'). Sinds de Tweede Wereldoorlog is het gebied definitief Frans. Nog nooit kende men zo'n lange periode van stabiliteit en de wijngaarden varen er wel bij. Jaarlijks produceert men er 800.000 hl. wijn, waarvan 160.000 (22 miljoen flessen!) voor de export, vooral naar W-Duitsland, België, Nederland en de VS. Het klimaat van de Elzas is zeer gunstig voor de druivenverbouwing. De Vogezen houden aan de oostzijde westelijke winden en regen tegen. De Elzas kent

geen breed assortiment van wijnen, wit voert er sterk de boventoon met wijnen als de eerder genoemde Riesling en vooral de Gewurztraminer. Het zijn meestal gezinnen die zich met de druivenverbouwing bezighouden (in de Elzas zo'n 30.000) en deze hebben een groot vakmanschap opgebouwd en hebben echt 'hart' voor de wijn. Treffend voorbeeld hiervan vond ik het feit dat de wijnboer waar ik gewerkt heb een wijn, waar hij nu veel geld mee zou kunnen verdienen, voorlopig niet wilde verkopen omdat hij vond dat de mensen deze wijn te jong dronken. Desalniettemin wordt ook hier steeds meer rekening gehouden met bedrijfseconomische criteria als rendement en rentabiliteit. De meest wijnbouwers hebben tegenwoordig een vaste groep plukkers; vaak studenten, plaatselijke huisvrouwen en de laatste tijd ook mensen uit bepaalde Oosteuropese landen. De plukkers hebben in het algemeen kost en inwoning en een vast salaris (hiervoor is in Frankrijk een wettelijke minimumloon van kracht).

Vroeger

Laten we eens kijken hoe het er vroeger in bepaalde streken aan toeling. In de Portstreek (Portugal) kwamen nog tot voor kort hele families (mannen, vrouwen en kinderen) naar het Douro-dal, waar de wijn verbouwd wordt. Speciaal voor de oogst verlieten zij massaal de ver weg gelegen bergdorpen. Deze mensen verdienden tijdens de oogsttijd per week meer dan andere in enkele maanden en bovendien had men vrij eten en drinken. Daarvoor werd hard gewerkt; vrouwen en kinderen plukten en mannen droegen de soms 60 kilo zware manden met druiven op hun rug. 's Avonds werd de druivenmassa op de meest klassieke manier geperst. Daartoe traden 20 tot 25 keurig gewassen mannen, die overdag in de wijngaarden hadden gesjouwd, aan om de dagoogst met de voeten te treden. In de (Franse) Bourgogne bijvoorbeeld was het allemaal weer anders. In vervlogen tijden had ieder wijndorp er zijn eigen 'marché des vendangeurs'. Bij het krieken van de dag verzamelden zij die arbeid wilden aanbieden en zij die arbeidskrachten nodig hadden zich op het plaatse-

lijke kerkplein. Vraag en aanbod bepaalde de arbeidsvoorwaarden van de dag en om zes uur vertrok de hele stoet naar de wijngaarden.

Automatisering

Zoals gezegd verandert er de laatste jaren veel; de wijnboer bedient zich al van allerlei machines en het duurt niet lang meer of bijna alles zal zijn geautomatiseerd. De wijngaarden worden met behulp van machines bewerkt (deze bewerking is trouwens in vrijwel alle wijngedieden aan bepaalde wettelijke voorschriften onderhevig). Persmachines hebben de klassieke perswijze met de blote voeten naar het verleden verwezen.

Bovendien zal de oogstmachine de taak van de plukkers vrijwel overnemen. Deze machine rijdt tussen de rijen druivenstruiken door en schudt als het ware de druiventrossen van de struiken. Hij is zo ingesteld dat de onrijpe trossen, die steviger aan de struiken vast zitten, juist blijven hangen. Slechts een zeer klein gedeelte van het werk zal voor de plukkers gereserveerd blijven, omdat de machine enkele beperkingen heeft. Zo moet hij bijvoorbeeld relatief veel plaats hebben om tussen de rijen struiken door te kunnen rijden en om te kunnen draaien. Er zal dus een kosten/batenanalyse gemaakt moeten worden; een afweging van de nadelen van een minder intensieve bebouwing van de grond met druivenstruiken, tegen de voordelen die de oogstmachine met zich meebrengt (snelheid, kostenbesparing). Ook kan de machine de overrijpe trossen, waarvan het sap meestal wel voor de wijn gebruikt kan worden, voor een deel niet pakken, omdat deze vaak al op de grond zijn gevallen voordat de oogst begint (omdat ze losser zitten). Dat houdt dan voor de plukkers in dat ze, nadat de machine tussen de rijen is doorgereden, over de grond kunnen gaan kruipen om de overrijpe trossen alsnog te pakken (en dat is geen prettig werkje!).

Er zal dus waarschijnlijk wel wat werk voor handmatige pluk overblijven. Dit zal echter slechts neerkomen op een paar dagen voor een paar plukkers. De oogstmachine kan dag en nacht werken, doet het sneller en vraagt niet drie keer per dag om een stevige hap. Jammer voor de plukkers, want de oogst is een plezierige uitputtingsslag (veel lol, weinig slaap en lange dagen hard werken). Fijn voor de wijnbouwer, want zijn taak (met name coördinatie van alle activiteiten van de wijnoogst) zal in belangrijke mate verlicht worden, met als toekomstbeeld misschien wel de wijnboer eenzaam achter de knoppen. ■

Luc Moers

De ondernemende student van vandaag is de Unilever manager van morgen.

In marketing bijvoorbeeld.

Marketing neemt binnen Unilever een belangrijke plaats in. Dankzij een sterk doorgevoerde decentralisatie wordt het vak beoefend in relatief kleine werkmaatschappijen die een grote mate van autonomie bezitten en daardoor hun managers de nodige vrijheid en zelfstandigheid bieden.

Onze produkten maken een fors deel uit van het totale pakket merkartikelen in Nederland.

We noemen: Becel, Blue Band, Ola, Royco, Unox, Zwan, All, Robijn, Jif en Lux. Bekende namen, marktleiders vaak, die hun weg snel vinden naar de consument.

De commerciële operatie die hiervoor nodig is, wordt echter steeds complexer.

Maar daardoor ook uitdagender.

Detailhandel en consument volgen kritischer dan ooit onze verrichtingen. Een ander terrein met zijn eigen specifieke problematiek is de industriële markt. Ook hierop zijn we actief met bijvoorbeeld mengvoeders, vetzuren, industriële reinigingsmiddelen en cacaoboter.

Eisen

Zowel bedrijfskundigen en bedrijfseconomen met marketing in het studiepakket als duidelijk geïnteresseerden uit andere universitaire studierichtingen, zijn in de marketing welkom.

Want nog belangrijker dan de gevolgde studie vinden wij de persoonlijkheid van onze toekomstige commerciële managers. Een persoonlijkheid waarmee zij al in hun academische jaren uitblonden door ondernemingszin, zelfstandig denken en een brede maatschappelijke visie. Het is essentieel dat zij over de nodige onderhandelingsbekwaamheid en een sterk communicatief vermogen beschikken.

Daarnaast achten wij durf en doortastendheid, systematisch denken, commercieel inzicht, creativiteit en organisatorisch talent onontbeerlijk. Want slechts gewapend met deze eigenschappen zullen zij hun weg kunnen vinden binnen Unilever.

Alle kansen

Bij Unilever functioneert elke manager in een team, klein genoeg om vaardigheden snel te onderkennen en persoonlijkheid en prestaties adequaat te beoordelen. Vanaf startfuncties als assistent productmanager of assistent marktonderzoeker zal de loopbaan zorgvuldig worden begeleid.

Door training-on-the-job, door cursussen en seminars, door een voortdurende dialoog over ambities, kansen en persoonlijke groei op korte en lange termijn. Dit alles om de kans van slagen zo groot mogelijk te maken en de professionele en individuele ontplooiing de aandacht te geven die ze verdient. Indien wordt voldaan aan de hoge Unilever managementeisen, bestaan daarna ruime carrière-mogelijkheden in binnen- en buitenland.

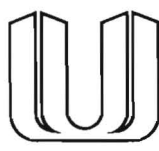
Het spreekt natuurlijk vanzelf dat wij zowel mannelijke als vrouwelijke kandidaten oproepen om te reageren.

Belangstelling?

Als u interesse hebt, aan het geschetste profiel beantwoordt en niet ouder bent dan 28 jaar, willen wij graag met u kennismaken. Richt uw sollicitatiebrief met curriculum vitae aan Drs. C. de Jong, Algemene Personeelszaken Nederland, Sectie Management Development, Nederlandse Unilever Bedrijven B.V., Museumpark 1, 3015 CB Rotterdam. Of bel: 010-4644232.

"MOET ER NIET OP DAT HET EEN WASMIDDEL IS?"

 Unilever.
'n Wereld van Mogelijkheden.

Niet bij economie alleen

Half oktober promoveerden Geert Reuten en Michael Williams met de dissertatie 'De RIJKwijde van economische politiek. Een dialectische theorie van economie, maatschappij en staat in het kapitalistische tijdperk.' De auteurs hebben kritiek op de algemeen gehanteerde methoden van economiebeoefening en ontwikkelden een alternatieve methode. De reacties op het proefschrift waren 'voorzichtig positief'.

Geert Reuten studeerde af in Rotterdam in een economisch-sociologische richting met veel filosofievakken. Hij keerde terug naar de economie in London waar hij een Masters Degree haalde en is sinds eind 1977 verbonden aan onze faculteit. Zijn algemene bezwaar tegen de economische wetenschap is dat die zich steeds meer heeft ontwikkeld tot een aspectwetenschap.

Reuten: 'De hele maatschappij wordt gezien in termen van 'rational economic man'. Er zijn zelfs economen, bijvoorbeeld de Chicago-economen, die het huwelijk, seksuele relaties en het krijgen van kinderen in puur economische termen beschrijven. Dat vind je ook terug in pogingen van de 'public choice'. Deze stroming theoretiseert de staat in louter economische termen.'

Volgens Reuten kun je in de economische wetenschap twee categorieën onderzoekers onderscheiden. Aan de ene kant de mensen die bezig zijn met theoretische analytische modellen die weinig of geen band met de empirie hebben. Anderzijds de economen die met empirische modellen werken die een onduidelijke band met de theorie hebben.

Reuten: 'Als je empirisch onderzoek doet vanuit één aspect denk ik dat je nooit uitkomt waar je wil omdat de realiteit nu eenmaal complexer in elkaar zit. De systematische ontwikkeling van begrippen ontbreekt heel erg op dit moment, het theoretische niveau wordt niet aangegeven. Als ik bijvoorbeeld zeg dat de investeringen afhankelijk zijn van de rentestand en iemand

anders zegt dat de effectieve vraag veel belangrijker is voor investeringen dan de rentestand, dan is niet gezegd dat die ander absoluut geen rol wil toekennen aan de rentestand maar misschien op een ander theoretisch niveau. In de afwezigheid van die theoretische niveaus ligt het gebrek.'

In het proefschrift ontwikkelen Reuten en Williams een andere methode om tegen de samenhang tussen economie, staat en politiek aan te kijken. Reuten: 'Wij hebben geprobeerd eerst het meest abstracte begrip te vatten. Voor de sociale wetenschap zou dat zoiets zijn als 'samenleven'. Daarna ga je de bestaansvoorwaarden voor dat meest abstracte niveau aangeven, daardoor concretiseer je dat begrip 'samenleven' geleidelijk aan. Het systeem dat wij beschrijven, hebben wij vagelijk aangeduid als een kapitalistisch systeem, eigenlijk meer om aan te geven waar we het niet over hebben. Hoe dat systeem eruit ziet is het onderwerp van de theorie. Willen mensen kunnen samenleven dan moeten er activiteiten zijn zodat mensen zich in stand kunnen houden. Eén van de karakteristieken van het kapitalisme is de scheiding tussen productie en consumptie. Die scheiding moet overbrugd worden door geld, de 'waarde-vorm'. Het probleem daarvan is dat de ruilwaarde de gebruikswaarde gaat domineren. Op een bepaald niveau maakt het bijvoorbeeld niet uit wat er geproduceerd wordt als er maar winst gemaakt wordt. Anderzijds moet er voorzien worden in specifieke gebruikswaarden. Er is een voortdurend conflict tussen de gebruiks-

waarde en de ruilwaarde.'

De staat theoretiseren de auteurs vanuit het bestaansrecht en het eigendomsrecht van individuen. 'De staat heeft belang bij het goed functioneren van de economie. Als dat nodig is zal de staat macro-economisch ingrijpen en vanwege de fricties die dat oplevert zit daar dan micro-economisch ingrijpen aan vast. Na de micro-economische maatregelen komt er weer een tendens naar deregulering en zo ontstaat er een politieke conjunctuur van regulering en deregulering. We hebben empirisch onderzoek gedaan, dat staat overigens niet in de dissertatie, naar de industriële politiek van Groot-Brittannië. Het interessante is dat de omslag van regulering naar deregulering niet rechtstreeks verband houdt met de politieke kleur van het kabinet.'

In het proefschrift geven Reuten en Williams een brede, interdisciplinaire benadering van economische verschijnselen. Reuten vindt een dergelijke benadering onvermijdelijk en betreurt het grote aantal specialismen dat niet is ingebed in een bredere visie. Dat het debat tussen economen te beperkt is, vind je ook terug in de opleiding. Reuten: 'Juist die vakken die je een bredere kijk op de samenleving zouden kunnen geven zijn in de tweefasenstructuur allemaal afgekappt. Ik denk dat daar toch tegenwicht voor moet komen.'

Esther Bijlo

Oriënterende opmerkingen bij het proefschrift: 'De RIJKwijde van Economische Politiek; een dialectische theorie van economie, maatschappij en staat in het kapitalistisch tijdperk' door Geert Reuten en Michael Williams. (Uitgesproken voorafgaande aan de verdediging op 13 oktober 1988)

U kent wellicht de uitspraak van Olivier B. Bommel, het geesteskind van Marten Toonder: 'geld speelt geen rol'. Die uitspraak verwoordt in zekere zin het inhoudelijke thema van de diverse hoofdstukken van ons proefschrift. Geld speelt geen rol. Dat is mooi gezegd. Maar tegelijkertijd herkent u

de dubbelzinnigheid achter die uitspraak: geld speelt - ook voor Bommel - wel degelijk een rol.

De wel en niet rol van het geld. Deze tegenstelling, die ten grondslag ligt aan onze economie, staat centraal in onze dissertatie. Deze tegenstelling tussen de nuttigheid van allerlei goederen en activiteiten, en de waarde-vorm of geldvorm die deze in onze maatschappij aannemen als overheersend organiserend principe. Geld lijkt de bindende kracht in onze maatschappij, dat waaraan alles wordt afgemeten, en dat wat alles domineert - en toch ook weer niet. Enerzijds breidt die dominantie zich steeds verder uit (bijvoorbeeld naar terreinen als kunst, sport en sociale rechten) - terreinen die in vroeger tijden een andere

reikwijdte leken te hebben. Anderzijds ervaren we regelmatig het conflict van die tweevoudigheid, ook op terreinen waar die dominantie van de geldvorm al langer gevestigd is.

In onze dissertatie hebben we laten zien hoe die tegenstelling tussen nuttigheid en geld, de geldvorm, doorwerkt in de economie, de maatschappij, de staat en economische politiek. In dit verband hebben we kritiek geleverd op de gangbare scheiding tussen de sociale vakwetenschappen, niet alleen omdat de economie en de staat ieder niet op zichzelf kunnen bestaan maar elkaar wederzijds impliceren, maar ook omdat economische politiek niet gereduceerd kan worden tot uitsluitend economische of uitsluitend politieke dimensies.

Bij die kritiek hebben we het niet gelaten: we hebben een alternatief geboden en dit uitgewerkt. Maar daaraan voorafgaand hebben we ons bezonnen op de gangbare methode van de sociale wetenschappen - de economie in het bijzonder - en de filosofische basis van die methode. En hier ligt eigenlijk onze meest fundamentele kritiek. We hebben aangeduid wat de zwakheden van die methode zijn (een aantal daarvan zijn overigens ook door anderen gesignaleerd), onder andere: het ontbreken van criteria voor het formuleren van wetmatigheden; het ontbreken van criteria voor de ontwikkeling van begrippen; en het ontbreken van systematische samenhang van theorieën. En voor de gebruikelijke methode hebben we in het eerst gedeelte van onze dissertatie een alternatief opgesteld. Hiertoe hebben we aansluiting gezocht bij de logica van Hegel, waarin een synthese tussen rationalisme enerzijds en empirisme anderzijds wordt geboden. We hebben deze synthese aangepast zodat ze bruikbaar is voor wat heeft geresulteerd in een nieuwe sociaal-wetenschappelijke methodologie. En het is deze methodologie die we vervolgens in onze dissertatie gebruikt en zo getest hebben, op de terreinen die ik eerder genoemd heb.

Ik neem aan dat een belangrijk deel van het dispuut over dit proefschrift gericht zal zijn op die methode. Immers, de praktijk van de gangbare sociale wetenschap - de economie in het bijzonder - is daarmee in het geding. We pretenderen inderdaad dat de methode die wij voorstellen tot meer gedegen resultaten zal leiden. Een complicatie is hier dat wij zelf ook onze methode gebruiken (inderdaad om te laten zien, dat deze toepasbaar is op zowel zeer abstracte theorievorming en op de theorie van, en uiteindelijk de analyse van, zeer concrete verschijnselen).

Wij hebben wat dit betreft voor een dilemma gestaan. In zekere zin zou de discussie zuiverder hebben kunnen zijn als we ons beperkt hadden tot de methode. Maar de terechte vraag had dan kunnen zijn of deze methode ook toepasbaar is. Hoe dan ook, wij hebben zelf deze toepassing gewild, omdat ons beiden de filosofie van de sociale wetenschap en de economie in het bijzonder weliswaar zeer ter harte gaat, maar omdat het ons als econoom, als politiek econoom, wel degelijk ook om de uiteindelijke resultaten van de wetenschap gaat.

Iedere criticus die het niet eens is met de uitkomsten van wat wij gedaan hebben staat dan voor de keuze daarom in eerste

instantie of de methode of het gebruik daarvan te bestrijden (beide is vervolgens uiteraard ook mogelijk). Immers het vermeende feilen van dat wat wij poneren kan gelegen zijn in de methode die wij voorstellen, of in ons gebruik van die methode. Daarmee - zo realiseren we ons - hebben we degenen die ons werk in eerste instantie hebben beoordeeld - onze promotors en de andere leden van de beoordelingscommissie - voor een moeilijke taak gesteld.

Vervolg interview Herfkens

gang hebben tot die voorzieningen die relevant zijn om zich te ontplooiën. Dat loopt van onderwijs tot landhervorming. Dat zijn zaken waar je eisen over kunt stellen. Ik vind dat het IMF wel eisen mag stellen, daar ben ik zelfs erg voor. Het is niet acceptabel als de schatkist tevens de privé-rekening van het staatshoofd is. Je mag eisen dat ontwikkelingslanden een behoorlijke financiële administratie hebben, dat ze niet jaar in jaar uit geld wegslijten naar onrendabele staatsbedrijven. Op al die terreinen ben ik het eens met het voorwaardenbeleid. Er zijn twee terreinen waar ik het niet mee eens ben. Dat is ten eerste het volkomen negeren van het feit dat het de mens is die de ontwikkeling moet dragen en ten tweede de ideologische vooringenomenheid ten gunste van de vrije markt en liberalisatie. Je ziet weer een groeiende lip-pendienst voor aanpassing met een menselijk gezicht. Zelfs Ruding krijgt het over zijn lippen. Maar er is een groot gevaar dat het ingevuld gaat worden zoals Ruding in feite wil: Het IMF gaat gewoon z'n oude weg en er moeten maar meer niet-gouvernementele organisaties worden ingeschakeld als een soort bezemwagen om de rotzooi op te ruimen.

Dan kom ik nu aan het vijfde punt. Het is natuurlijk leuk om de huidige crisis op te lossen, maar een nieuwe ontstaat direct als er geen einde wordt gemaakt aan het huidige monetaire 'non-system'. De pilaren van

Bretton Woods zijn verdwenen en er moeten nieuwe afspraken worden gemaakt waarbij het cruciaal is dat de rol van de dollar wordt teruggedrongen.'

wel wenselijk vindt. Ik vind het in ieder geval een goed mechanisme en vraag me af of we dit niet kunnen uitbreiden voor de rest van Afrika. Helaas moet ik voor de ontwik-

Er zitten aan de universiteiten mensen die het nog steeds hebben over de Lomé-conventie.

EMS

Wat is het alternatief voor de dollar?

'Zelf ben ik er altijd een fan van geweest om de SDR de rol te geven van de Bancor die Keynes voor ogen stond, het huidige wereldbeeld is een ander. Ik vrees dat het meer in de richting gaat van sterke regionale valutamanden. Bij een versplintering in regionale blokken zal de Afrikaanse munteenheid het onderspit delven. Ik begin er dan nu ook campagne voor te voeren om in het EMS Afrika mee te nemen.

Frans zwart Afrika valt nu al onder de Franse Franc (CFA-) Zone, wat begrotingssteun impliceert van Frankrijk aan Frans zwart Afrika. De consequentie hiervan voor ons is dat als wij in het EMS onderling vaste afspraken maken, wij vooralsnog onbewust meedoen aan die monetaire ondersteuning. De vraag is of iedereen dit

keling van dit beleid alles zelf bedenken. Naar de werking tussen het EMS en de CFA-zone bestaat geen enkel Nederlands onderzoek. Ook als het gaat om de vraag wat het wegvallen van de Europese binnengrenzen betekent voor de export van ontwikkelingslanden, is er geen universiteit die stukken produceert waar je wat aan hebt. Ik heb alle universiteiten gebeld en ik vrees nu dat daar niet het onderzoek wordt gedaan waar de voor de jaren '90 behoefte aan hebben. Er zitten aan die universiteiten mensen die het nog steeds hebben over de Lomé-conventie. (deze conventie houdt in dat de EG bepaalde ex-koloniën bevoordeelt in de handel; TB, MV). Toegegeven: Ik beledig graag mensen. ■

*Teun Bakels
Mark van der Veen*

Minimumloon

Een hoog minimumloon leidt tot werkoosheid. Over deze stelling zijn alle economen het wel eens. De redenering die hierbij nodig is, is ook uitermate eenvoudig. Als iets duurder wordt, is er minder vraag naar. Werkgevers zullen dus minder arbeiders in dienst willen nemen. Bovendien is werken tegen een hoger loon aantrekkelijker, zodat meer arbeiders zich zullen aanmelden voor een baan. Als het loon van buiten af hoger wordt vastgesteld dan op het niveau dat de markt zelf zou opleveren, dan gaat het dus van twee kanten tegelijk fout.

De stelling is ook bepaald niet nieuw. In Nederland is het minimumloon plotseling sterk in de belangstelling gekomen en lijkt het erop dat ineens ontdekt is dat er een verband bestaat met werkoosheid. Dat heeft veel meer te maken met de wijzigingen in de publieke discussie die in de laatste jaren zijn opgetreden. Lange tijd heeft er een klimaat geheerst waarin over mogelijke nadelen van goedbedoelde maatregelen nauwelijks kon worden gesproken. Nu de werkloosheid vooral onder laagbetaalden en laag opgeleiden wel erg hardnekkig blijft, komen de mogelijke bezwaren van die maatregelen ook duidelijker in beeld. Daaruit blijkt dat de publieke discussie zijn eigen regels heeft en niet altijd volledig gebruik maakt van de kennis die in de economische wetenschap aanwezig is. Pigou, een vooraanstaand Engels econoom uit de vooroorlogse periode, wees al in 1941 op een oncomfortabele spanning rond het minimumloon. De opvatting over wat een acceptabele levensstandaard is, een redelijk minimum waar eigenlijk niemand onder zou moeten zitten, wordt min of meer bewust afgeleid van de levensstandaard van een gemiddelde werknemer. Maar het is natuurlijk onmogelijk om het gemiddelde tot norm te maken voor iedereen die daar onder zit. Dat moet wel fout gaan. Als men toch probeert om die norm vast te leggen in een minimumloon, wordt het loon hoger dan de produktiviteit. Werkloosheid is dan onvermijdelijk.

Hoeveel werkloosheid levert een bepaalde hoogte van het minimumloon op? Hierover zijn alle economen het met elkaar oneens, zou je met enige overdrijving kunnen zeggen. Voor een antwoord op die vraag is veel preciesere kennis nodig dan voor de eerste stelling, dat een hoog minimumloon in zijn algemeenheid tot werkloosheid zal leiden. Het wordt nu namelijk van wezenlijk belang hoe sterk de reacties zullen zijn op een verandering van het loon en hoe snel die reacties tot stand zullen komen. Hier ontbreekt overeenstemming en hangt alles af van de manier waarop men denkt dat de wereld economisch in elkaar steekt, van de aspecten die men belangrijk genoeg vindt om in de beschouwing te betrekken en van de gegevens die men gebruikt om de grootheden te schatten waar het om draait.

Hoe kom je er nu achter wat een verlaging van het minimumloon oplevert? Daar zijn verschillende manieren voor. Zelfs met een sigarendoosje (en een potlood) kun je al een indruk krijgen. Als werkgevers volgens een vast patroon zouden reageren op een verandering van de loonkosten, zou je het effect zo kunnen uitrekenen. Zo'n vaste reactie wordt wel uitgedrukt in een elasticiteit: het percentage waarmee de vraag van werkgevers verandert als de loonkosten met een procent veranderen. Prof. Theeuwes, van de Rijksuniversiteit van Leiden, heeft zojuist een overzicht samengesteld van schattingen van die elasticiteit voor Nederland. Op grond daarvan zou je kunnen verdedigen dat die elasticiteit tussen -0,5 en -1 ligt. Dit betekent dat als de loonkosten met 1 % dalen, dat dan de vraag naar arbeiders met 0,5 tot 1 % toeneemt. Als je die elasticiteit toepast op het aantal werknemers met het minimumloon (zeg 250 000), dan betekent 20 % verlaging van de loonkosten een daling van de werkloosheid met 25 tot 50 duizend personen. De 20 % verlaging van loonkosten komt in de buurt van het plan dat onlangs door het NCW is voorgesteld en waarvan de gevolgen zijn onderzocht door het Centraal Planbureau. De berekening die ik hier uitvoer op de achterkant van het sigarendoosje heeft weinig pretenties, maar geeft toch wel een ruwe aanduiding van de orde van grootte waar het om kan gaan. Bovendien wordt zo een band gelegd met de waarde van de elasticiteit, een grootheid die economen een beetje kunnen beoordelen. Mijn sigarendoosje laat veel dingen onzichtbaar en het is dan ook beter om uit te zien naar verfijnder en serieuzer onderzoek. Een mooi voorbeeld daarvan is een Amerikaans onderzoek van een aantal jaren geleden. Daarbij werd de nadruk gelegd op de verschillen in gevolgen voor verschillende groepen werknemers. Een verhoging van het minimumloon is duidelijk het gunstigst voor degene die een volledige baan heeft en die ook houdt. Zo iemand geniet ten volle van de loonstijging die optreedt. Maar voor anderen kunnen nadelen optreden: iemand kan zijn of haar baan geheel verliezen of maar voor een gedeelte van het jaar werk vinden. Er kan ook voordeel optreden voor werknemers die meer verdienen dan het minimumloon.

Immers, als hun loon niet verandert, zijn ze ten opzichte van minimumloners relatief goedkoper geworden en daarmee aantrekkelijker voor werkgevers. Het bewuste Amerikaanse onderzoek liet nu zien dat gemiddeld genomen de groep die men wilde bevoordelen (de arbeiders met een laag loon) er juist op achteruit ging en dat binnen die groep de verschillen toenamen. De nadelen ontstonden vooral omdat degenen met een loon dat aanvankelijk onder het minimum lag een kleinere kans op werk hadden. Hoewel de resultaten niet zonder meer op Nederland kunnen worden toegepast, geven ze toch duidelijk aan dat het niet alleen gaat om rechtvaardige verhoudingen tussen hoog- en laagbetaalden, maar ook om rechtvaardige verhoudingen binnen de groep van laagbetaalden.

Dit soort onderzoek heeft geen sterke traditie in Nederland, maar ook daar begint verandering in te komen. De Tilburgse onderzoekers Van Soest en Kapteyn hebben zojuist een rapport gepubliceerd waarin eigenlijk wordt aangesloten bij de gedachte die al door Pigou naar voren was gebracht: een hoog minimumloon snijdt een stuk van de verdeling van inkomens (en van produktiviteit) weg. Een werkgever voelt er in het algemeen niets voor om iemand in dienst te nemen als hij daarvoor meer moet betalen dan zo iemand aan produktiviteit oplevert. Als je aanneemt dat de produktiviteit van de werkenden weerspiegeld wordt in hun loon, kun je nagaan hoe de produktiviteit (het loon) samenhangt met iemands eigenschappen, zoals opleiding en leeftijd. Als je dat goed doet kun je daarmee dus ook voorspellen wat iemands produktiviteit is als je zijn eigenschappen (opleiding, leeftijd) kent. Je kunt dan ook voorspellen wanneer iemand een produktiviteit heeft die lager is dan het minimumloon. In dit geval voorzien de onderzoekers drie mogelijkheden: 1. het minimumloon is niet van toepassing of wordt ontdoken 2. het betaalde loon wordt opgehoogd tot het minimumloon 3. de persoon wordt niet in dienst genomen. Bij hun onderzoek wordt ook rekening gehouden met de keuzen die werknemers maken: alleen als het loon hoog genoeg is, willen ze werken (en anders blijven ze thuis of gaan langer naar school of leven van een uitkering). Ik ben

duidelijk enthousiaster dan de onderzoekers van het Centraal Planbureau over deze benadering. Op het Planbureau vindt men de benadering interessant genoeg om tegelijk met de resultaten van eigen onderzoek te presenteren, maar vindt men de slechte aansluiting bij de macro-economische traditie (lees: de traditie van het Bureau) een onoverkomelijk bezwaar. Ik geloof dat men daarmee de boel op zijn kop zet: die traditie is juist niet geschikt voor de problemen waar het om gaat en het werd hoog tijd dat deze andere (micro-economische) benadering werd toegepast. Het levert ook inzichten op die met de macro-economische traditie niet te verkrijgen zijn. Neem als voorbeeld de volgende resultaten. Voor mannen met een productiviteit onder het minimumloon wordt voorspeld dat 16 % een loon zal ontvangen dat onder het minimumloon ligt (omdat de regeling niet van toepassing is of ontdoken

wordt) en dat 84 % niet aan het werk komt. Voor vrouwen met een voorspelde productiviteit onder het minimumloon wordt voorspeld dat 24 % zal werken met een loon onder minimum, dat 40 % zal werken met een minimumloon en dat 36 % geen baan vindt. Deze percentages zijn natuurlijk met de nodige onzekerheid omgeven, maar het is naar mijn mening juist dit soort informatie dat erg belangrijk is bij de besluitvorming over verlaging van het minimumloon.

De schattingen die er nu liggen over de daling van de werkloosheid bij verlaging van het minimumloon (van het Planbureau en van Van Soest en Kapteyn) verschillen nogal. Maar ze hebben wel gemeen dat het om grote effecten gaat. Welke vorm men ook wil hanteren (verlaging van netto en bruto minimumloon, behoud van het netto-minimum met verlaging van sociale premies, compensatie via verhoging van de

kinderbijslag), de voorspelde effecten zijn zo groot dat ze niet kunnen worden genegeerd. Reduktie van de werkloosheid met 60 tot 70 duizend personen, zoals voor sommige plannen wordt voorspeld, is zeker de moeite waard. Daarnaast blijft het noodzakelijk om voort te gaan met verfijning van het onderzoek, zodat niet alleen globale effecten kunnen worden bepaald, maar dat ook een duidelijk beeld kan worden verkregen van de winnaars en van de verliezers. ■

Joop Hartog

Een korte versie verscheen in Trouw 14-10-'88

UvA-studentenorkest bestaat 110 jaar **Jubileumconcert**

Het UvA-studentenorkest J.Pzn. Sweelinck, dat voor het merendeel uit studenten van de meest uiteenlopende faculteiten bestaat, zal eind 1988 zijn 110-jarig bestaan vieren. Het orkest is in 1878 opgericht als subvereniging van het Amsterdams Studenten Corps. Sinds de jaren '70 is het aangesloten bij Crea, de culturele organisatie van de UvA. Het orkest heeft in zijn 110-jarig bestaan vele malen opvallende programma's en projecten gebracht, zoals de Nederlandse premièrès van Berlioz' 'Damnation de Faust' en van Milhauds 'Le Boeuf sur le Toit'. Tevens werd regelmatig samenwerking gezocht met andere ensembles, zoals bij een uitvoering van het 'Requiem' van Verdi in 1985 met het St. Bartholomew's Hospital Choir uit Londen.

In december zal het 110-jarig bestaan gevierd worden met twee grootse concerten. Voor deze speciale gelegenheid zal het orkest een operaprogramma brengen, met gedeelten uit opera's van Donizetti, Verdi, Leoncavallo en Mascagni: een uitgesproken mogelijkheid om kennis te maken met de hoogtepunten van de Italiaanse opera uit de vorige eeuw. Aan dit jubileumconcert wordt medewerking verleend door het koor van de Rotterdamse Opera en vier jonge veelbelovende solisten. Dirigent is Johan van Slageren die sinds 1987 de leiding heeft over het UvA-studentenorkest.

De concerten zullen plaatsvinden op zaterdag 17 december in De Doelen, kleine zaal te Rotterdam, aanvang 15.00 uur en op zondag 18 december in de Wang Zaal in de Beurs van Berlage te Amsterdam om 20.15 uur.

Kaarten à f 17,50 / f 12,50 (CJP, Pas 65, collegekaart) zijn verkrijgbaar bij de AUB Ticketshop, Leidseplein 26, Beurs van Berlage, tel.: 27 04 66 en De Doelen, tel.: 010 - 413 24 90. ■

*Teun Bakels
Floor Toot*

Uitslag prijsvraag

De foto was van Heertje. Onder de goede inzenders is een boekenbon verloot.

Fracties

In deze 'Fracties' wil ik aandacht besteden aan de onderwijs-evaluatie op onze faculteit en de modularisering.

Onderwijsevaluatie

Onder voorzitterschap van de studente Lucette Plug is de studierichtingcommissie (SRC) tot grote activiteit gekomen. Zo werden in de vergadering van de SRC van maandag 7 november maar liefst twee ontwerpen voor een onderwijs-evaluatie ingediend, een door de NOBAS en een door de AGE. De SRC heeft nu een aparte 'subcommissie' ingesteld die met hulp van een deskundige de plannen van de NOBAS en AGE verder gaat uitwerken.

Deze ideeën voor een onderwijs-evaluatie komen niet zomaar uit de lucht vallen. De UvA heeft een concept Richtlijn Kwaliteitszorg voor het onderwijs opgesteld. Aan onze faculteit is gevraagd hier commentaar op te leveren.

Enige tijd geleden is een proefvisitatiecommissie op bezoek geweest bij de faculteiten natuurkunde, psychologie en geschiedenis. Zo'n commissie bestaat uit een aantal deskundigen die een oordeel geven over de kwaliteit van het onderwijs op de betreffende faculteiten. Een negatief oordeel van deze visitatiecommissie kan grote gevolgen hebben voor een faculteit. Om dit te voorkomen heeft de universiteit een plan ontwikkeld om zelf het onderwijs te eval²eren en zondig verbeteringen aan te brengen om zodoende een negatief oordeel van de visitatiecommissie te voorkomen.

In artikel 1 van deze Richtlijn wordt bepaald dat de faculteiten die een onderwijsrendement hebben dat lager ligt dan het gemiddelde onderwijsrendement van de universiteit, hun onderwijs moeten evalueren. Dit moet gebeuren met behulp van het evaluatie-instrument 'AMOS-UvA' (dit staat voor Analyse-Model voor de evaluatie van Onderwijs in Studierichtingen van de UvA). Dit model is in grote lijnen overgenomen van de VU, waar het al langer gebruikt wordt. Bij het AMOS worden voornamelijk gegevens gevraagd als het aantal eerstejaars die hun propedeuse in een bepaalde tijd gehaald hebben, het aantal afgestudeerden etc.

Daarnaast is in de Richtlijn echter ook bepaald dat de faculteiten tenminste een maal per vier jaar hun gehele onderwijs evalueren. Hierbij zal vooral worden gekeken naar de inhoud van het onderwijsproces. Apart wordt genoemd het oordeel van studenten over de kwaliteit van het onderwijs. Er zijn op onze faculteit al eerder onderwijs-evaluaties geweest. In het verleden heeft de NOBAS al eens een algemene onderwijs-evaluatie gehouden die echter nooit is voortgezet. De ABE evalueert in

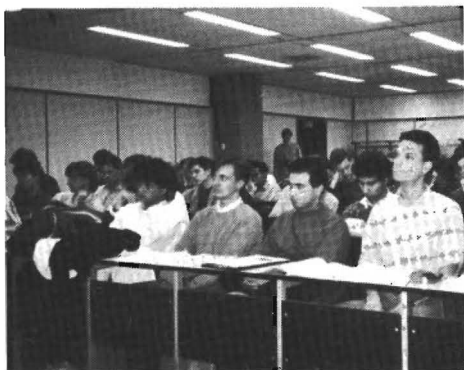
principe na elk trimester de propedeusevakken die in dat trimester gegeven zijn. Verder ligt al sinds vorig jaar een evaluatie van het onderwijs bij Marktbeleid en Marktonderzoek klaar om uitgevoerd te worden. Naar mijn mening is het probleem met al deze onderwijs-evaluaties dat ze misschien wel worden uitgevoerd, maar dat er daarna niet veel mee gebeurt. Er zou bijvoorbeeld gedacht kunnen worden aan het verplicht stellen van een cursus Didactiek voor docenten als het gegeven onderwijs duidelijk onder het gemiddelde niveau ligt.

Modularisering

Enige tijd geleden is in de Universiteitsraad de Richtlijn Modularisering aangenomen. Deze modularisering zal grote gevolgen hebben voor het onderwijs op de universiteit. De bedoeling is dat studenten, nadat zij hun propedeuse van een bepaalde faculteit hebben gehaald, in principe vrij zijn om aan alle faculteiten van de universiteit modules te volgen. Deze modules zijn collegeblokken van 7 punten of een veelvoud daarvan. Voor onze faculteit zal er niet zo erg veel veranderen, omdat onze vakken al vaak aangeboden worden in blokken van 3½ of 7 studiepunten. Wat wel verandert zijn de tijdstippen wanneer deze vakken gegeven worden. Volgens de Richtlijn zullen studenten zes maal per jaar modules van 7 punten kunnen volgen.

Het voordeel voor studenten is dat zij een veel grotere keuze krijgen in de vakken die zij kunnen volgen. Daar staan een aantal problemen tegenover. Het gevaar bestaat dat het onderwijs aan kwaliteit gaat inboeten, als bijvoorbeeld het onderwijs van bedrijfseconomie aangepast wordt aan studenten die geen of weinig economische kennis hebben. Om dat te voorkomen zouden er ingangseisen aan een module gesteld kunnen worden. Dit heeft weer tot gevolg dat de flexibiliteit van de studenten wordt verminderd. Een ander probleem is dat alle individuele studieprogramma's moeten worden goedgekeurd door een examencommissie als het afwijkt van een standaardprogramma of programma wat al eerder is goedgekeurd. Het is verder de vraag of de universiteit deze modularisering op organisatorisch gebied wel aankan. Het is wat dat betreft weinig hoopgevend dat de universiteit nu al grote moeite heeft om de onderlinge onderwijsdienstverlening van de faculteiten te verrekenen.

Cornelie Goedhuis

Een oplettend publiek

Vervolg economen gevraagd

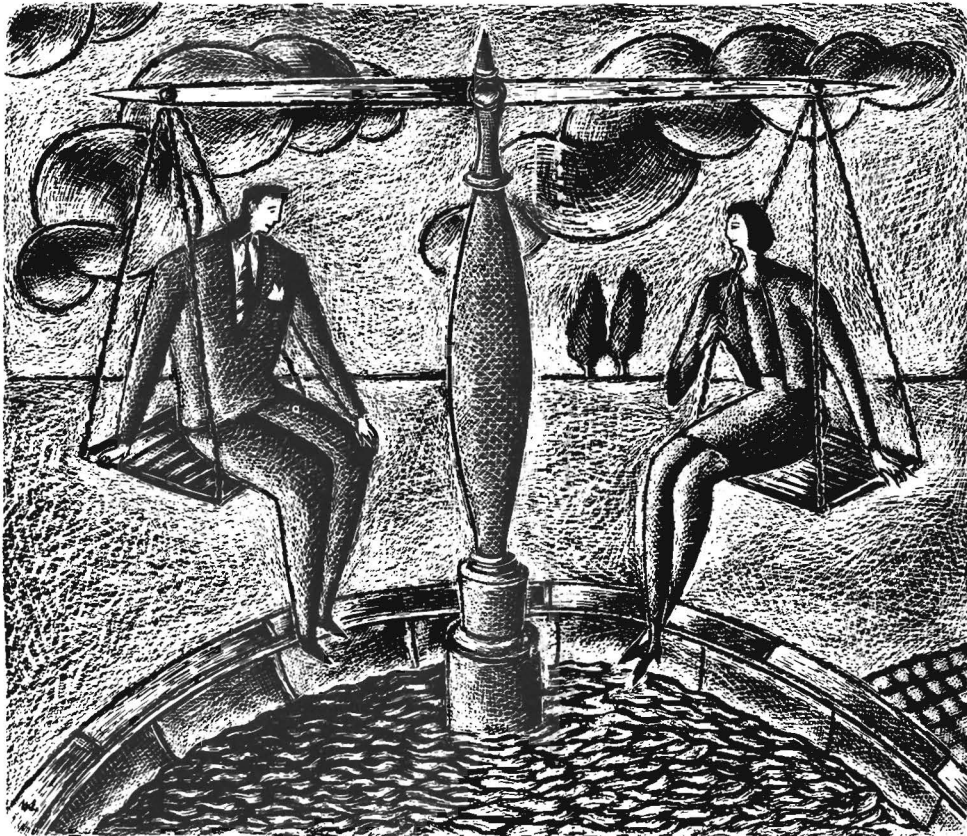
Toekomst

Aan econometristen dreigt in de toekomst een tekort te ontstaan evenals aan algemeen economen met kwaliteit. Deze worden zelfs al uit het buitenland aangetrokken. De vraag naar bedrijfseconomen stagneert of neemt licht toe. De grote toestroom zal de eerste jaren worden opgevangen door het verdringingsproces, omdat nu vele hoge functies nog niet door academi-

mici worden bekleed. De werkloosheid onder economen is weliswaar drie procent maar deze komt vooral op rekening van de algemeen economen door kwalitatieve discrepanties. Dit percentage is wel het laagst van alle academische opleidingen. Al met al ziet de toekomst voor economen er redelijk rooskleurig uit, hoewel ik toch mijn twijfels zet bij een al te grote toestroom en misschien zouden toekomstige economiestudenten, om het economisch jargon te gebruiken, rekening moeten houden met de "varkenscyclus". ■

Marjory Haringa

Talent geeft de doorslag.

In de accountancy, tot voor kort een bij uitstek 'mannelijk' beroep, zijn de laatste jaren steeds meer vrouwen te zien. Zeker bij KPMG Klynveld Kraayenhof & Co., accountants, treden de laatste jaren veel jonge, goed opgeleide vrouwen aan. Dit is zonder twijfel te danken aan de opstelling van Klynveld: mannen en vrouwen worden op gelijke criteria gewogen. Wat de doorslag geeft, is talent.

Jonge economen, V/M, beginnen bij ons aan een uitdagende carrière die zij op een geheel eigen wijze kunnen invullen. De moderne accountant loopt in vele opzichten voorop. Zij dient niet alleen deskundig te zijn op vele terreinen, maar moet ook gedrevenheid, tact en creativiteit tonen. Mede daarom voelen veel vrouwen zich bij ons thuis en leveren zij een essentiële bijdrage aan de volwaardigheid en de kracht van onze organisatie.

Voel je je aangetrokken tot een dynamische omgeving waarin man en vrouw een veelbelovende toekomst tegemoet gaan, maak dan een afspraak bij Klynveld, onderdeel van KPMG met 60.000 medewerkers in 114 landen. Een toonaangevende organisatie op het gebied van accountancy, EDP audit, organisatie- en belastingadvies.

Bel of schrijf naar Louis Chr. Dell, Hoofd Werving & Selectie, Strawinskylaan 1257, 1077 XX Amsterdam, telefoonnummer 020-5461600.

KPMG Klynveld Kraayenhof & Co.
Accountants

Jonge economen kunnen bij ons hun kracht ontdekken.